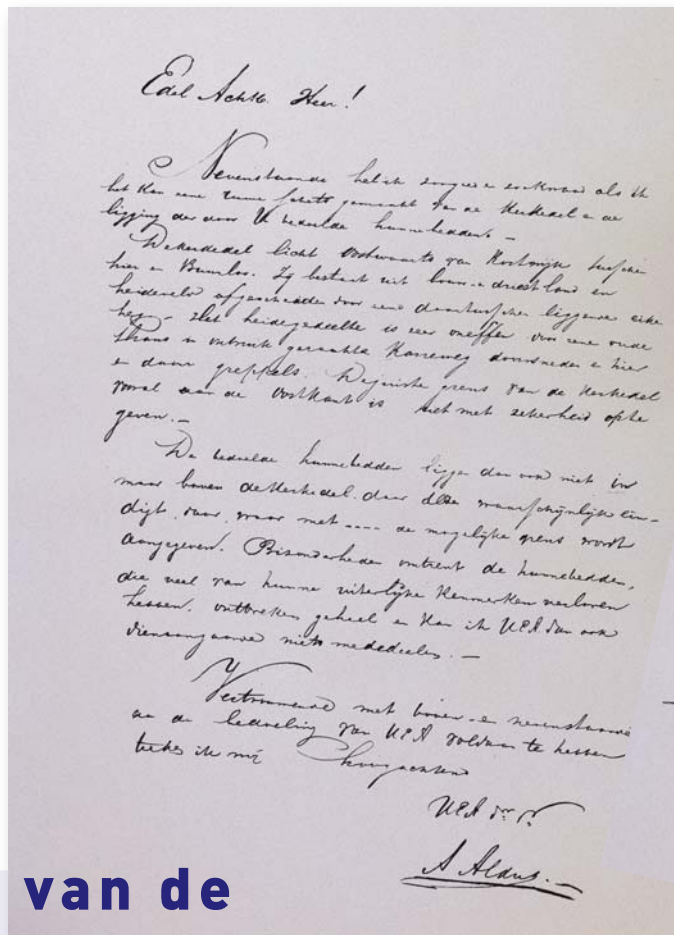


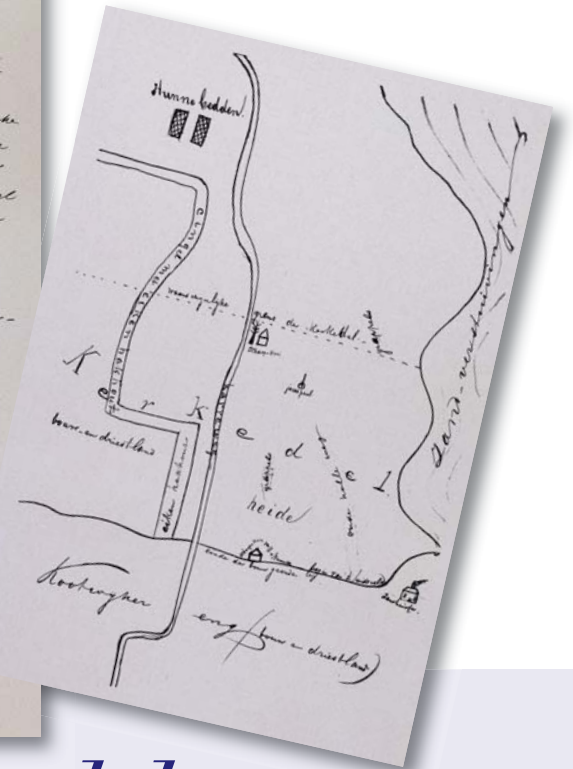


**Peter A.C. Schut**  
Regioarcheoloog  
(regio FoodValley)

Biografie van  
een kopie van  
een brief uit de  
negentiende  
eeuw



1 – De brief en kaart van Aldus.



## Het mysterie van de *Kootwijkse hunnebedden*<sup>1</sup>

Hunnebedden spreken al eeuwen lang tot de verbeelding. De benaming voor de Drentse megalithische graven dateert uit de zeventiende eeuw toen aan deze graven voor het eerst deze naam werd toegekend. De naam zelf is al ouder maar was voorbehouden aan grafheuvels. Zo vermeldt Picardt grafheuvels, *die van oudts genaemt Hune-bedden, en Hune-bergen*.<sup>3</sup> Dat deze naam ook in de negentiende eeuw nog gebruikt werd voor verschillende soorten monumenten is minder bekend. De vraag wat wordt bedoeld met de hunnebedden in de genoemde brief is in dit historiografische kader bijzonder interessant. De zoektocht naar de achtergronden van de kopie geven een interessant beeld van de archeologie op het eind van de negentiende eeuw op de Veluwe.<sup>4</sup>

### De brief

Over de achtergrond van de kopie kan het volgende worden vermeld. De fotokopie kwam een aantal jaren geleden toevallig in mijn bezit

toen ik bij de voormalige ROB (nu RCE) werkte. Toen ik als regioarcheoloog in de Gelderse Vallei ging werken, moest het antwoord op bovenstaande vragen vanzelfsprekend met prioriteit worden beantwoord. Bij navraag herinnerde R.S. Hulst, de voormalige provinciaal archeoloog van Gelderland, zich de brief en wist te melden dat dit schrijven meer dan dertig jaar geleden aanleiding was geweest voor een verkenning in het betrokken gebied. De reden hiervoor was dat men indertijd rekening hield met de mogelijkheid dat het om akkercomplexen uit de IJzertijd ging (Celtic fields of raatakkers). Verderop zal duidelijk worden waarom men dit dacht. Het verkennende onderzoek vond dan ook plaats, in het kader van het promotieonderzoek van A. Brongers naar Celtic fields, maar er werd niets aangetroffen.<sup>5</sup> In zijn dissertatie meldt Brongers dat W.J. de Boone de kaart ontdekte tussen de papieren van H. Bouwheer (1842 – 1909),<sup>6</sup> die nauw samenwerkte met C.A. Nairac (burgemeester in Barneveld).<sup>7</sup> In de registers van de archie-

ven van Bouwheer (1993) en Nairac (1980) wordt echter geen melding gemaakt van deze brief.<sup>8</sup> Het register is in 1993 gemaakt, waardoor het mogelijk is dat de brief wel aanwezig is geweest maar in de tussenliggende periode is verdwenen. Hoewel Bouwheer veelvuldig contact heeft gehad met Pleyte is het opvallend dat er in het archief in Barneveld slechts drie brieven zijn bewaard die dateren uit de negentiger jaren van de negentiende eeuw. In een brief uit 1894 dankt Pleyte voor de vijftientigjarige vriendschap en schenkt hij Bouwheer een zilveren penhouder bij zijn zilveren jubileum als gemeentebode (figuur 2). Hieruit mag voorzichtig worden geconcludeerd dat een deel van de correspondentie betreffende archeologische onderwerpen blijkbaar is verdwenen. In ieder geval kan niet worden geverifieerd of het origineel zich inderdaad in het archief van Bouwheer heeft bevonden. De brief is geschreven door een zekere A. Aldus en luidt als volgt:

Het onderzoek naar de achtergronden van een fotokopie van een brief uit de negentiende eeuw geeft een fascinerend beeld van de archeologiebeoefening in die tijd. De vermelding van twee hunnebedden op het bij de brief behorende kaartje roept veel vragen op.<sup>2</sup> Wie heeft de brief geschreven, wanneer, aan wie was deze gericht, wat wordt er bedoeld met de hunnebedden en waar lagen deze (figuur 1).

### Edel Achte Heer!

*Nevenstaande heb ik zo goed en zo kwaad als ik het kan eene ruwe schets gemaakt van de Kerkedel en de ligging der door U bedoelde hunnebedden. De Kerkedel licht oostwaarts van Kootwijk tusschen hier en Buurloo. Zij bestaat uit bouw- en drierstland en heideveld afgescheiden door een daartusschen liggende eiken heg. Het heidegedeelte is zeer oneffen voor eene oude thans in onbruik geraakte Karreweg doorsneden en hier en daar greppels. De juiste grens van de Kerkedel vooral aan de oostkant is niet met zekerheid op te geven. De bedoelde hunnebedden liggen dan ook niet in maar boven de Kerkedel. daar deze waarschijnlijk eindigt daar waar met .... de mogelijke grens wordt aangegeven. Bizonderheden omtrent de hunnebedden, die veel van hunne uiterlijke kenmerken verloren hebben, ontbreken geheel en kan ik UEA dan ook dienaangaande niets mededeelen. Vertrouwende met boven- en nevenstaande aan de bedoeling van UEA voldaan te hebben teken [mogelijk staat hier een ander woord] ik mij*

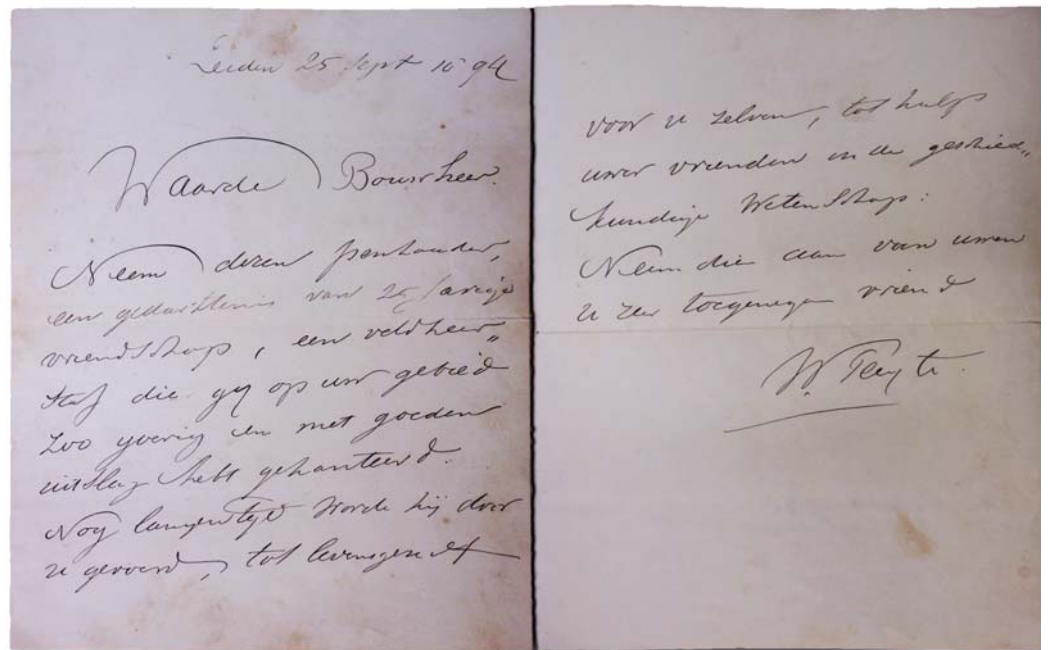
### Hoogachtend

UEA [met onleesbaar achtervoegsel]

A. Aldus

### De afzender

De brief is niet gedateerd, waardoor deze moeilijk in de tijd is te plaatsen maar gezien de schrijfstijl mag worden verondersteld dat deze ca. 100 jaar oud is. Blijkbaar is de brief een reactie op een (schriftelijke?) vraag van de geadresseerde (door u bedoelde hunnebedden), maar we weten niet wie dit is. Wel blijkt uit de opmerking dat 'oostwaarts van Kootwijk tusschen hier en Buurloo' de schrijver de brief waarschijnlijk in Kootwijk heeft geschreven. Maar wie was de afzender A. Aldus? Hij blijkt op 22 december 1876 benoemd te zijn als onderwijzer te Kootwijk.<sup>9</sup> Aldus was in 1847 in Alkmaar geboren. Hij trouwde op 2 augustus 1871 met de 22 jaar oude Johanna Andrea Verschuur.<sup>10</sup> Bij zijn aanstelling als hoofdonder-



2 – Brief van W. Pleyte aan H. Bouwheer. GEMEENTEARCHIEF BARNEVELD

wijzer kreeg hij, als onderdeel van zijn inkomen, het recht van eierengang. Rond Pasen ging hij daarvoor met een grote mand bij de boeren langs. Overigens telde in het midden van de negentiende eeuw het dorp Kootwijk 16 huizen en 90 inwoners.<sup>11</sup> Na 14 jaar neemt hij ontslag: *De Raad der gemeente Barneveld heeft op zijn verzoek eervol ontslag verleend aan den Heer A. Aldus, hoofd der Openb. School te Kootwijk ingaande 15 nov. a.s. wegens opgegeven gebreken.* (bron: *Nieuws van den Dag* van woensdag 5 november 1890 4e blad). In werkelijkheid was Arie Aldus in de ogen van het gemeentebestuur van Barneveld teveel een Kootwijker onder de Kootwijkers geworden wat blijkbaar niet werd geapprecieerd, waardoor hij werd aangespoord om ontslag te nemen. Hij vertrok uit Kootwijk en werd benoemd tot reizend agent van de Vereniging tot Instandhouding van 't Gymnasiale Studiefond Kerkhulp, waarna hij uit beeld verdween.<sup>12</sup> Hij overleed op 19 mei 1900 op 53-jarige leeftijd in Nijverdal.<sup>13</sup>

### Aan wie was de brief gericht?

Daarmee is de achtergrond van de schrijver van de brief verhelderd. Nu we weten dat de brief op het eind van de negentiende eeuw is geschreven, komt naast de naam van Bouwheer en Nairac ook de naam van Pleyte in beeld als mogelijk geadresseerde. W. Pleyte was in deze periode (1869 – 1903) conservator en later directeur van het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden. In het archief van het Rijksmuseum van Oudheden is het origineel van de brief echter niet aangetroffen,<sup>14</sup> waardoor hierover geen zekerheid bestaat. Wel blijkt uit een publicatie van C.A. Nairac, de

toenmalige burgemeester van Barneveld, dat Pleyte al voor 1878 op de hoogte was van het bestaan van de Kootwijkse hunnebedden. Nairac, aan wie het museum in Barneveld zijn naam te danken heeft, vermeldt in zijn boekje *Een oud hoekje van de Veluwe* uit 1878: *Onder Kootwijk ontdekte Dr. Pleyte kampjes, die den naam dragen van Hunnebedden.* Pleyte vermeldt dat hij de informatie van een boer had, waardoor we niet kunnen uitsluiten dat de brief aan iemand anders was gericht óf Aldus moet echt een Kootwijker onder de Kootwijkers zijn geworden. Aangezien Aldus zijn brief op verzoek van de geadresseerde heeft geschreven, kan niet worden uitgesloten dat Pleyte nadere informatie wilde inwinnen. Er van uitgaande dat Pleyte zich hier vergist in de informant, moet de brief geschreven zijn tussen 1876 (het jaar dat Aldus werd aangesteld) en 1878 (het jaar dat het boekje van Nairac verscheen). Het is echter de vraag of Pleyte persoonlijk bij Aldus naar de hunnebedden heeft geïnformeerd.

Hoewel het merkwaardig lijkt dat Bouwheer, bij uitstek de kenner van de omgeving (voormalig herder en gemeentebode), nadere informatie vraagt kan niet worden uitgesloten dat het verzoek van hem kwam. Brongers meldt immers dat de brief door De Boone is aangetroffen tussen de papieren van Bouwheer, wat op de laatste mogelijkheid wijst. Hoe het ook zij, ook in dit geval is het waarschijnlijk dat de brief uit de zeventiger jaren van de negentiende eeuw dateert.

### Hunnebedden

Maar wat wordt in de brief met hunnebedden

bedoeld? In de tekst en het kaartje zijn hiervoor geen aanwijzingen te vinden. Wel valt op dat de hunnebedden naast elkaar liggen en als rechthoekige elementen zijn aangegeven. De naam werd in het verleden gebruikt voor diverse prehistorische relictten die in verband werden gebracht met reuzen (huynen of hunnen). Een voorbeeld is te vinden bij Craandijk. Hij schrijft over het Putterbosch: *Dat de Veluwe, en bepaald dit gedeelte, reeds vroegtijdig bewoond werd, daarvan getuigen de talrijke grafheuvels, alom in den omtrek verspreid. De zoogenaamde Hunnebedden in het Putterbosch hebben wij niet gezien, – ‘ronde uithollingen in den grond, omgeven van een kleine ophooging, waarin zich urnen bevinden en wel van ruwe bewerking, niet in het vuur gebakken en grijs van kleur’, zoals een kundig en onvermoeid wandelaar ze voor 15 jaar beschreef.*<sup>15</sup>

De beschrijving heeft vermoedelijk betrekking op opgedolven en leeggehaalde grafheuvels waarvan het centrum was vergraven op zoek naar de grafinventaris, waardoor de genoemde holte in het centrum van de heuveltjes is achtergebleven. Duidelijker is een beschrijving die door Bakker wordt geciteerd uit een brief van H.G. Haasloop Werner aan L.J.F. Janssen van 6 september 1854: *‘drie heuvels in het W. gedeelte [van het] Putterbosch; ronde heuvels 2 á 3 voet hoogte en 3 passen middellijn, rondom met eene grup omgraven en geheel met bosbesenstruiken en eikenhakhout begroeid. [Een] Gids noemde ze ‘hunebedden’, waarvoor ze hier algemeen gehouden worden, er waren potjes uit opgegraven’.*<sup>16</sup> De beschrijving wijst op urnenveldenheuveltjes met nog herkenbare kringreppels.<sup>17</sup>

In Nederlandse Oudheden maakt Pleyte melding van de Kootwijkse hunnebedden. In het deel over Gelderland stelt hij: *Het zijn vierkante kampjes land, waarschijnlijk de overblijfstelen van oude woningen.* Elders schrijft hij:<sup>18</sup> *‘Als merkwaardige overeenkomst met de benaming hunebedden kan ik vermelden wat een boer uit Kootwijk op de Veluwe mij mededeelde dat bij het dorpje twee hunebedden lagen, een bezocht ik, het was een vierkant kampje, men zou zeggen het overblijfsel van een vierkant schapschot, de man hield vol dat zij hunebedden genoemd werden. Ik heb geen tijd gehad er opgravingen in te doen, ter loops zij aangemerkt dat in Drente de zoogenaamde hunebedden uitsluitend bij het volk bekend staan onder den naam van steenhoopen of dikke stenen; den naam hunebed kent men er niet, die is ingevoerd door de scholen en zal weldra algemeen zijn. Ik heb met schaapherders gesproken, die op de vraag naar hunebedden het antwoord schuldig bleven, doch op dien naar dikke stenen mij terstond te recht hielpen’.*

Zijn opmerking dat ook in het Speulderbosch hunebedden liggen, is een derde voorbeeld van het gebruik van de term hun(ne)bedden op de Veluwe. Overigens vermeldt Pleyte ook dat Janssen negen stenen bij de kerk in Ermelo een hunebed noemt, waarbij blijkbaar wel gedacht werd aan de megalithische graven.<sup>19</sup> In tegenstelling tot Drenthe waar de naam al vanaf de zeventiende eeuw voor de Drentse ‘steenhopen’ werd gebruikt, wordt op het eind van de negentiende eeuw op de Veluwe de benaming nog gebruikt voor diverse relictten.<sup>20</sup> Verderop wordt ingegaan op de functie van de Kootwijkse hunnebedden.

### Locatie van de hunnebedden

De locatie van de Kootwijkse hunnebedden kan aanvullende informatie geven over de functie van de hunnebedden en wordt op basis van de kaart eerst nader besproken. De ligging kan op basis van een aantal gegevens worden gereconstrueerd. – De kaart geeft aan dat de locatie van de hunnebedden buiten Kerkedel (laagte in bezit of gebruik van de kerk) gezocht moet worden. De kaart geeft aan dat deze buiten de Kootwijkereng ligt, een akkercomplex omringd door heide en zandverstuivingen.

– Op de grens van de heide en het bouw- en driestland is sprake van een cingel met eikenhakhout. De hunnebedden zijn aan de bovenzijde van de kaart ingetekend, net buiten de singel op de heide.

– Over de heide loopt een karreweg waaraan een schaapskooi is gelegen. Ook is sprake van een jachtpaal.

– De boerderij Zandhut ook wel Zandhuisje genoemd, ligt aan de Paalhoeveweg (figuur 3).<sup>21</sup>

Op de Bonnekaart van 1870 kunnen we de weg identificeren met de huidige Kerkedelweg (figuur 4). De ligging van de schaapskooien en de Zandhut is hierop aangegeven. De vorm van de hakhoutsingel is minder goed te plaatsen. Deze sluit aan op de Kootwijkse eng, maar maakt daar blijkbaar geen onderdeel van uit. De grootste overeenkomst is te vinden in de begrenzing van het oostelijk deel van de bouwlanden ten zuiden van de Kerkedelweg. De hunnebedden liggen net ten oosten van deze akkers op de heide. Op moderne luchtfoto's is de houtsingel nog goed herkenbaar (figuur 5).

Op figuur 4 is de aldus gereconstrueerde ligging weergegeven. De hunnebedden kunnen worden gesitueerd op het tegenwoordige vakantiepark de Berkenhorst. Als gevolg van de bebouwing en inrichting van het terrein zullen naar verwachting eventuele restanten sterk zijn aangetast of verdwenen.

### De verklaring

Op de historische kaarten komt de naam hunnebedden niet voor. Ook op het Actueel Hoogtebestand Nederland zijn als gevolg van de bouw van het bungalowpark geen anomalieën rond de vermoedelijke locatie te herkennen. Overigens is dit niet vreemd aangezien Aldus al schrijft dat veel van de uiterlijke kenmerken verloren zijn gegaan. De passage waarin Nairac de hunnebedden beschrijft luidt als volgt:<sup>22</sup>

*De heide levert nog andere herinneringen aan vroegere eeuwen, b.v. de zoogenaamde walletjes, die eenigen houden voor kampen van Zigeuners of oude legerplaatsen. Deze walletjes zijn ongeveer 300 meter lang met een flauwe opgang van 3 á 4 meter; zij*



„DE ZANDHUT” TE KOOTWIJK.

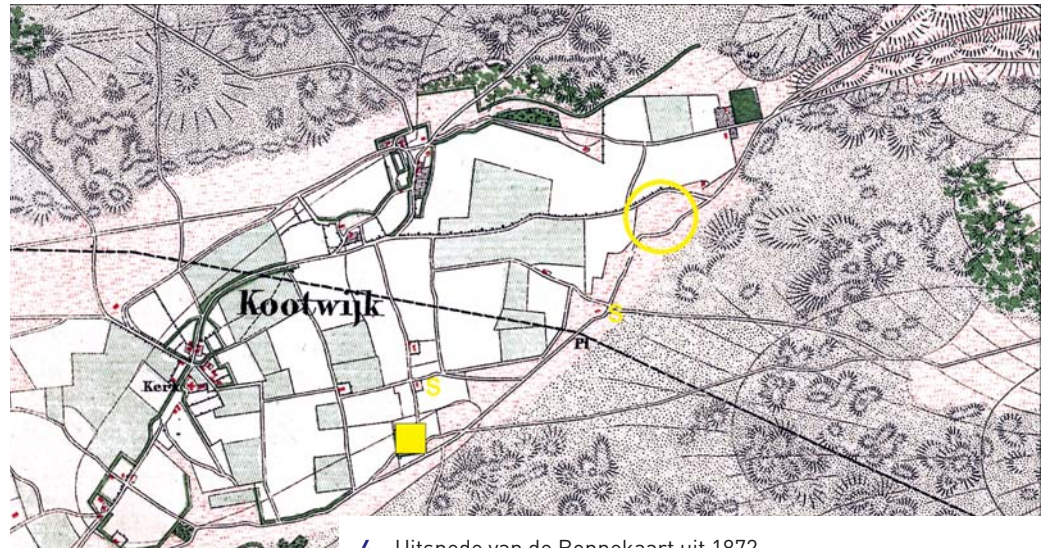
3 – Ansichtkaart van de Zandhut (ca. 1925).

lopen in bogten, eenige smelten weg, terwijl anderen weder beginnen; zij liggen 30 á 40 meter van elkaar; andere walletjes van mindere hoogte verbinden de eerstgenoemden in een regthoek. Bij deze walletjes bevinden zich ronde kuilen van een paar meters omtrek, soms ook eindigen die met een punt; eindelijk worden nog vergravingen aangetroffen in den vorm van een hoefijzer, doch langwerpiger; de opgeworpen wal daaromheen, schijnt als zitplaats gediend te hebben; aan het eind worden somtijds houtskool en steenen werktuigen gevonden. Men wil, dat dit vergaderplaatsen voor doodenmalen zouden zijn geweest, of dat godsdienstplechtigheden daar gevierd werden. Grafheuvels liggen veelal in de nabijheid. Onder Kootwijk ontdekte Dr. Pleyte kampjes, die den naam dragen van Hunnebedden.

Deze beschrijving van Nairac waarin de hunnebedden ook kampjes worden genoemd, wijst er op dat hij dacht aan raatakkers en niet aan grafheuvels.<sup>23</sup> Dit verklaart ook de eerder genoemde interesse van Brongers voor de brief. Deze akkercomplexen uit de IJzertijd bestaan uit aaneengesloten akkertjes van ca 30x30 meter met tussengelegde lage walletjes. In ieder geval is het waarschijnlijk dat Pleyte direct of indirect van het bestaan van de hunnebedden op de hoogte was gebracht door toedoen van de dorpsonderwijzer van Kootwijk. Overigens komt Aldus niet in de boeken van Nairac voor, waardoor we mogen veronderstellen dat hij verder niet actief was op het gebied van geschiedenis en archeologie.

De landschappelijke ligging in een stuifzand- en voormalig heidegebied maakt een interpretatie als Celtic field echter twijfelachtig. Aangenomen mag worden dat de lage walletjes als gevolg van het dynamische proces van zandverstuivingen zouden zijn afgedekt of geërodeerd, waardoor deze niet meer in het veld herkenbaar waren.

De oorsprong en functie van de wallen was in ieder geval in 1876 niet meer bekend. Of misschien alleen niet bij de nieuwe onderwijzer? Er zijn verschillende verklaringen mogelijk. De tekening van Aldus laat twee hunnebedden naast elkaar zien, op basis waarvan we mogen veronderstellen dat het hier om twee naast elkaar gelegen, omwalde terreinen gaat. De wallen kunnen zijn aangelegd rondom kleine ontginningen aan de rand van het heide terrein met als doel de akkers te beschermen tegen wild en/of stuifzand. Als gevolg van de dynamiek van het gebied kunnen zij op een bepaald moment zijn opgegeven. De andere, meer waarschijnlijke mogelijkheid is dat het de resten van een schapenschot betreft oftewel een soort van omwalde openlucht schaapskooi. Ook Pleyte was van mening dat het hier een schapenschot betreft. Schaapskooien liggen dikwijls aan de rand van de heide net buiten de



4 - Uitsnede van de Bonnekaart uit 1872.

■ De Zandhut    S Schaapskooi    ○ Locatie van de hunnebedden



5 - Op de luchtfoto is de houtsingel van figuur 1 herkenbaar. BRON: GOOGLE

akkers overeenkomstig de hunnebedden.

De vraag blijft echter waarom juist deze relicten werden aangeduid als hunnebedden. Men zou verwachten dat de herinnering aan de locatie van een voormalige schapenschot overgeleverd was waardoor deze niet direct aan hunnen werd toegeschreven óf deze resten moesten al een hogere, bijvoorbeeld middeleeuwse, ouderdom hebben gehad. Overigens is het opmerkelijk dat Pleyte zegt dat er twee hunnebedden waren waarvan hij er een bezocht, terwijl de beide hunnebedden direct naast elkaar lagen. Was er misschien op een andere plaats in Kootwijk nog een gelijknamig toponiem?

Door de ontginning van het gebied, met name de bebossing en inrichting van het vakantiepark vanaf het begin van de twintigste eeuw, zijn de in de negentiende eeuw al zwaar aangetaste restanten verder aangetast of misschien wel geheel ver-

dwenen. In ieder geval zijn bij de verkenning in 1969 geen resten meer aangetroffen.

### Of misschien toch een megalithisch graf...?

Hoewel de meest waarschijnlijke verklaring hierboven is gegeven, mag een uitzonderlijk vondstbericht van honderd jaar geleden niet onvermeld blijven. Daarbij is de ligging van Kerkendel van belang, maar juist daarover bestaat volgens Aldus onduidelijkheid. De tekening van Aldus suggereert dat de hunnebedden buiten het gelijknamige gebied hebben gelegen. Het kan niet worden uitgesloten dat niet een specifiek perceel werd bedoeld, maar een wat groter gebied.

Kerkendel wordt door Nairac vermeld als de vindplaats van Germaans aardewerk: *Zoo werd in 1874, op een grondstuk, de Kerkdedel genaamd, met andere brokken van Germaansch vaatwerk, eene Saksische urn opgegraven, 1/2 meter hoog en 1/3 meter*

wijd, de grootste die in deze gemeente is gevonden. Zij heeft een graauwgele tint en den vorm van een bijenkorf; de gehele oppervlakte is versierd met randen en ronde figuren.<sup>24</sup> Deze beschrijving zou betrekking kunnen hebben op een vroegmiddeleeuwse reliëfbandamfoor, maar zekerheid hierover hebben we niet. Opvallend is dat op deze plaats geen melding gemaakt wordt van de hunnebedden, terwijl de locatie in hetzelfde gebied gezocht moet worden. Een latere vondstmelding verdient bijzondere aandacht gezien de betekenis die wij tegenwoordig aan het woord hunebed toekennen. De Wit maakt ook melding van bovengenoemde vondst, maar hij beschrijft nog een andere opmerkelijke vondst:<sup>25</sup>

*De 'Kerkendel' is later in bezit gekomen van den tegenwoordigen predikant Ds. J.H. Houtzagers (1886-1918). Deze liet in 1899 voor werkverschaffing zijn eigendom ontginnen. Bij dien arbeid werd iets interessants ontdekt. Men vond een soort kist, waarvan de bodem en de opstaande wanden gevormd werden door molenstenen, zooals die door Germanen gebruikt werden. Boven die kist was gelegd, rustend op de zijwanden, een roode plaat met vele openingen (als bij een vergiet), dienstdoende als deksel. Vooral deze plaat bleek van waarde, daar zij, volgens Dr. Pleyte, nog nergens was gevonden. In de kist onder de plaat vond men twee urnen gevuld met asch, en voorts gewichten voor een weefgetouw, steenen messen, bijlen en allerhande oude huishoudelijke artikelen. Het geheel was een Germaansch graf, waarschijnlijk van een echt-paar. Het is door Ds. Houtzagers aan het Museum van Oudheden te Leiden afgestaan.*

Een verklaring voor deze vondst is niet eenvoudig te geven. Het zou een of andere vorm van steenkist kunnen zijn, maar voor de rode plaat (aardewerk of bijvoorbeeld rode zandsteen?) is niet direct een verklaring te vinden. De beschrijving van de Germaanse molenstenen is interessant. De vraag is of het mogelijk is dat hiermee zwerfstenen met een vlakke zijde worden bedoeld die voor molensteen werden aangezien? De beschrijving van de vondst roept echter de nodige vragen op. De stenen messen en bijlen zijn niet direct in relatie te brengen met weefgewichten en crematieresten, waardoor de datering twijfelachtig is. Sterker, deze objecten zijn afkomstig uit verschillende perioden. Is hier misschien sprake van het creëren van een vondstcontext door de landarbeiders in de hoop om meer geld te krijgen voor de door hun gevonden voorwerpen? Wanneer het toch een authentieke steenkist/hunebed betreft is het natuurlijk denkbaar dat er meer in de omgeving hebben gelegen, waarbij niet uitgesloten kan worden dat zij ooit hebben geleid tot de associatie met de Drentse hunebedden en de uiteindelijke naamgeving. Aangezien de naam

hunebedden op de Veluwe nog geen vaste plaats in het Nederlands van de negentiende eeuw had gekregen, is dit echter niet aannemelijk. Weldra zou dit volgens Pleyte dankzij de scholen echter veranderen.

Een zoektocht naar de achtergronden van een moderne fotokopie kan soms verrassende wendingen en dwarsverbanden opleveren. Veel vragen kunnen niet worden beantwoord, maar duidelijk is dat het woord hun(n)ebed op de Veluwe tot ver in de negentiende eeuw gebruikt is voor grafheuvels, akkers en andere relictten, en niet (alleen) voor megalithische graven. In ieder geval lijken de Kootwijkse hunnebedden omwalde terreintjes te zijn geweest, waarbij een functie in relatie tot de schapenhouderij waarschijnlijk is.

### Literatuur

- 1969: *Jaarverslag Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 1969.
- Bakker, J.A. 2004: *Kanttekeningen bij mijn publicaties en enige andere zaken*, Baarn.
- Bakker J.A. 2010: *Megalithic Research in the Netherlands, 1547-1911*. From *Giant's Beds' and 'Pillars of Hercules' to accurate investigations*, Leiden.
- Borman, R. 1981: *Archeologie in Gelderland*, Zutphen.
- Brongers, J.A. 1976: *Air Photography and Celtic Field Research in the Netherlands*, Amersfoort, Nederlandse Oudheden 6.
- Craandijk, J. 1879: *Wandelingen door Nederland met pen en potlood*, deel 4, Haarlem.
- Crebolder, G. (red.) 2000: *Kootwijk, een parel in het zand: de geschiedenis van een Veluws dorpje*, Barneveld, Schaffelaarreeks deel 28.
- Doorn, M. van & B. Paasman 1974: *Een historisch hoekje der Veluwe*. Vier werken door C.A.Nairac (burgemeester van Barneveld) m.m.v. H. Bouwheer (gemeentebode van Barneveld). Barneveld, Schaffelaarreeks 1.
- Heidinga, H.A. 1984: *De Veluwe in de Vroege Middeleeuwen, aspecten van de nederzittingsarcheologie van Kootwijk en zijn bureu*, Amsterdam.
- Heidigna, H.A. 1987: *Medieval Settlement and Economy North of the Rhine. Archaeology and history of Kootwijk and the Veluwe (the Netherlands)*, Assen/Maastricht (dissertatie UvA Amsterdam).
- Nairac, C.A. 1878: *Een oud hoekje der Veluwe door een plattelands burgemeester*. In: *Een historisch hoekje der Veluwe*, Vier werken door C.A. Nairac m.m.v. H. Bouwheer, Barneveld, Schaffelaarreeks no. 1.
- Picardt, J. 1660: *Korte Beschryvinge Van eenige Vergetene en Verborgene Antiquiteiten der Provintien en Landen Gelegen tusschen de Noord-Zee, de Yssel, Emse en Lippe*. (fascimile 2008 Sidestone Press).

- Pleyte, W. 1877-1902: *Nederlandsche Oudheden van de Vroegste tijden tot op Karel den Grooten*. Deel I tekst, Deel II afbeeldingen, 1889 Gelderland; 1899 Batavia; 1902 West-Friesland.
- Verhart, L. 1995: *List en bedrog: Vervalsingen in de Nederlandse archeologie*, Utrecht.
- Verlinde, A.D. & R.S. Hulst 2010: *De grafvelden en grafvondsten op en rond de Veluwe van de Late Bronstijd tot in de Midden-IJzertijd*, Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten 39).
- Wit, D. de, 1911: *Kudde en herder. Van kerkelijk Kootwijks verleden en heden*. Utrecht, G.J.A. Ruys, 1911.

### Noten

- <sup>1</sup> Dit artikel had niet tot stand kunnen komen zonder de hulp van verschillende personen. Met name wil ik O. Thomassen (Kootwijk) noemen die mij heeft geholpen met zijn grote lokale kennis; L. Amkreutz (Rijksmuseum van Oudheden) voor het raadplegen van het archief en de vondstcatalogus op zoek naar aanknopingspunten en D. Veldhuizen (gemeente archief Barneveld) voor zijn assistentie bij de zoektocht naar de originele brief.
- <sup>2</sup> In dit artikel wordt het woord hunnebedden gebruikt als het gaat om de structuren die in de brief worden bedoeld en het hedendaagse hunebed voor de megalithische graven.
- <sup>3</sup> Picardt 1659, 44.
- <sup>4</sup> Over de geschiedenis van de hunebedden is onlangs een uitgebreide studie verschenen van Bakker 2010. In noot 57 wordt met verwijzing naar Pleyte melding gemaakt van de Kootwijkse hunnebedden.
- <sup>5</sup> Jaarverslag ROB 1969, 48.
- <sup>6</sup> Brongers 1976, 23 noot 39.
- <sup>7</sup> Van Doorn & Paasman 1974.
- <sup>8</sup> Gemeentearchief gemeente Barneveld.
- <sup>9</sup> Crebolder 2000 vermeldt 1873.
- <sup>10</sup> www.genlias.nl.
- <sup>11</sup> Heidinga 1984, 61 onder verwijzing naar Van der Aa 1845, 578.
- <sup>12</sup> Crebolder 2000, 100-103.
- <sup>13</sup> www.hallink-nijverdal.nl/getperson.php?personID=11071189334&tree=2
- <sup>14</sup> Met dank aan L. Amkreutz (Rijksmuseum van Oudheden).
- <sup>15</sup> Craandijk 1879; zie ook Borman 1981, 24 en 29-30.
- <sup>16</sup> Bakker 2004, 56. Vergelijk ook Pleyte 1887, 74
- <sup>17</sup> Mogelijk betreft het hier een grafveldje aan de Emmaweg, zie Verlinde & Hulst 2010. 140, III.
- <sup>18</sup> Pleyte 1880-1901, respectievelijk 68 (deel 1 Gelderland 1887) en 118.
- <sup>19</sup> Pleyte 1887, 74.
- <sup>20</sup> Bakker 2010, 30 e.v.
- <sup>21</sup> De resten van deze boerderij zijn door Heidinga opgegraven, Heidinga 1984, 57 en 1987, 59-60 en 63.
- <sup>22</sup> Nairac 1878, 17 noot 1.
- <sup>23</sup> Twee dichtbij gelegen boerderijen staan op een negentiende eeuwse kaart vermeld als de Kamp (gemeentearchief Barneveld).
- <sup>24</sup> Nairac 1878, 43.
- <sup>25</sup> De Wit 1911, 4. ■